

ПІДСЕКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ТА РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ПОНЯТТЯ
"НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ"
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

В. Горський (кафедра філософії та релігієзнавства)

1. Поняття "національна ідея" — чи не найпоширеніше в словнику нашої сучасної культури. І, як часто-густо трапляється, зі зростанням частоти вживання зміст його затьмарюється, набираючи ознак якогось аморфного утворення, куди кожен ладен вкладати все, що йому заманеться.

2. Така складність зумовлена не лише низьким загальним рівнем національної самосвідомості, а й реальною неоднозначністю компонентів, що утворюють зміст поняття "національна ідея".

3. Зрештою, зміст української національної ідеї утворює відповідь на питання: "Хто ми є і заради чого ми існуємо?", питання, що є стрижневим, сенсобуттєвим з огляду на потреби життєдіяльності нації. Але знайти однозначну відповідь на ці питання, що об'єднала б "і мертвих, і живих, і ненарождених", гадаю, — неможливо.

4. Передусім, така неможливість зумовлена відсутністю певного набору об'єктивних ознак, сукупність яких дозволила б визначити поняття "нація" взагалі. Ані спільність території проживання, ні спільність мови, рис характеру тощо не можуть розглядатись як об'єктивні ознаки, що вирізняють націю взагалі.

5. Тим-то сучасні дослідники (як закордонні, так і українські) схильні поділяти думку, висловлену майже 100 років тому Е. Рена-ном, який дійсно суттєвим фактором, що визначає націю, вважав наявність "згоди і бажання жити спільним життям". Через це, — висновував він, — "національне існування є щоденним плебісцитом". Ті "питання-відповіді", які еднають учасників цього "плебісциту" й утворюють зміст розуміння національної ідеї як результат усвідомлення нацією власної суті і покликання.

Зміст національної ідеї природно міняється залежно від умов існування нації і тих реальних цілей, що можуть бути реалізовані на кожній стадії історичного розвитку її.

7. Починаючи з першої половини ХІХ ст., обґрунтування української національної ідеї, розвиваючись як частина загальноєвропейського руху, здійснювалось через обстоювання погляду на Укра-

їну як суб'єкт історичного процесу з відповідно суверенними культурними запитамі. Наприкінці ХІХ століття зміст національної ідеї замість культурницького набирає виразного політичного забарвлення, стимулюючи рух до державної незалежності.

8. Новий етап у розробці української ідеї, що започаткований після здобуття Україною державного суверенітету, має враховувати принципові зміни статусу українського етносу, який з гнобленої перетворився на титульну націю незалежної держави, що об'єднує поряд з етнічними українцями представників інших етносів, які під час референдуму 1991 р. виявили власну волю належати до українського народу.

9. Українська ідея за цих умов втрачає притаманну їй раніше етноцентричну спрямованість, наближаючись до західноєвропейської моделі нації з властивим їй акцентом на засадах спільності території, правничо-політичної рівності, спільної громадської культури.

10. Це не означає відмову від потреб розвитку власне українського етносу. Адже саме він утворює більшість українського народу й тому в особливостях його менталітету слід шукати рис, що здатні консолідувати весь український народ на нинішньому етапі його розвитку.

11. Засадами, що утворюють глибинний ґрунт сучасного змісту української ідеї, має стати ствердження принципу плюралізму і толерантності як моральної засади міжнаціонального культурного спілкування. Вистраждана віками здатність українського народу почути іншого, будувати й розвивати власну ідентичність не через абсолютизацію певних специфічних ознак, а перетворюючи "чуже" на "своє", вступаючи в плідний діалог з іншими культурами і народами, здатна сприяти не лише розв'язанню проблем, пов'язаних з подоланням нинішнього кризового стану українського суспільства.

В цьому сенсі історичний досвід України усвідомлюється як повчальний для інших держав та народів.

За свідченням сучасного американського історика М. Хейгена "власна мінливість кордонів, взаємопроникність культур, історично багатокультурне суспільство може зробити українську історію дуже "модерним" полем дослідження".

Гадаю, зараз надзвичайно важливим є акцентація на проблемах розвитку культури толерантності під час відповіді на питання "Хто ми є і заради чого ми є".